

روشهای نوین مشارکت اولیاء در آموزش و پرورش

مقاله ضمن اشاره به ضرورت مشارکت و همکاری نزدیک اولیاء و مربیان و آثار مثبتی که این همکاری می‌تواند در بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، در سازگاری تحصیلی و کاهش مسائل رفتاری آنان داشته باشد، موانع عمده همکاری خانه و مدرسه را در سه دسته؛ عوامل مربوط به معلم، عوامل مربوط به مدرسه و عوامل مربوط به خانواده مورد توجه قرار می‌دهد. سپس بر اساس نتایج پژوهش‌هایی که در کشورهای مختلف، از جمله ایران، در زمینه انتظارات اولیاء از مدرسه انجام شده است مهمترین نیازها و انتظارات اولیاء از مدرسه را تشریح می‌کند. در بخش بعدی مقاله در مورد برخی عوامل موفقیت برنامه‌های همکاری خانه و مدرسه و نمونه‌هایی از برنامه‌های موفق در این زمینه توضیح داده شده است. در پایان، با توجه به نارسایی‌های آموزش مدیران و معلمان در مورد چگونگی ارتباط ثمربخش با اولیاء و با عنایت به کمبودهای محیط فیزیکی مدرسه برای پذیرش اولیاء، پیشنهاداتی عملی در جهت جلب اولیاء به مدرسه و درگیر کردن آنان با برنامه‌های آموزشی و پرورشی مدرسه ارائه می‌گردد.

همکاری اولیاء دانش‌آموزان با مدرسه، با اینکه از قدیم به دلایل مختلف دارای اهمیت بوده است، در چند دهه اخیر ضرورت این مشارکت به علت وجود

تحولات سریع اجتماعی و اقتصادی و تغییراتی که در ارزشها و روش‌های زندگی در جوامع پدید آمده است بیش از پیش محرز گشته است.

سابقاً وظیفه مدرسه منحصر به انتقال دانش و معلومات به دانش‌آموزان بود. اما جامعه امروز مدرسه را علاوه بر انتقال دانش و فرهنگ بشری ضامن رشد اجتماعی، عاطفی و سلامت و بهداشت روانی دانش‌آموزان می‌داند؛ مسئولیت‌هایی که سابقاً در حیطه وظایف خانوادگی بود.

امروز از معلم انتظار می‌رود که بتواند برای دانش‌آموزانی که از خانواده‌های مختلف با فرهنگها، آداب و رسوم، نیازها، و انتظارات گوناگونی هستند نه فقط یک معلم بلکه یک دوست، مشاور، راهنما، و مددکار اجتماعی باشد و بتواند با درک موقعیتهای دشوار بسیاری از خانواده‌ها پاسخگوی انتظارات متنوع آموزشی و پرورشی فرزندان آنان باشد.

اما معلمان قادر نیستند چنین مسئولیتی را بدون شناخت خانواده و بدون تکیه بر امکانات و توانایی‌های اولیاء و همکاری آنان در تقویت امکانات آموزشی و تربیتی مدرسه به عهده گیرند. در سالیان اخیر، تحقیقات متعددی اثرات خانواده را بر سازگاری تحصیلی و رشد ذهنی کودکان مورد تأیید قرار داده است. نتایج تحقیقی در کشور بلژیک عامل خانواده یعنی رفتار، نگرشها، خصوصیات شخصیتی، ظرفیت ذهنی و موقعیت اجتماعی اولیاء را بیان کننده ۷۰ درصد تفاوت رشد ذهنی کودکان ۷ ساله می‌داند^(۱). پژوهش دیگری در زمینه موفقیت تحصیلی کودکان و نوجوانان رابطه معنی داری را بین برخی رفتارها و نگرش‌های اولیاء و نتایج تحصیلی شاگردان مورد تأیید قرار می‌دهد^(۲). بر اساس این تحقیقات دانش‌آموزانی که در مدرسه موفق می‌شوند غالباً تعلق به خانواده‌هایی دارند که انتظارات بالا اما واقع‌گرایانه متناسب با توانایی‌های فرزندان خود دارند. آنان به کودکان و کارهایشان توجه می‌کنند و با نظارت بر تکالیف درسی، اختصاص دادن زمان، محل و امکانات لازم و کمک در تنظیم اوقات مطالعه و استراحت فرزندان خود از آنها حمایت کنند.

این نوع تحقیقات نمودار این واقعیت است که شاگردان موفق غالباً از وجود اولیایی برخوردارند که علاوه بر توجه به فرزندان خود، از تواناییها و مهارتهای

ضروری برای ایفای نقش پدر یا مادر بهره‌مندند. این دانش‌آموزان به خصوص از وجود مادرانی برخوردارند که ثبات عاطفی دارند، پرتحملند، به کودک اجازه شکست داده فرصت می‌دهند تا مسائالش را خودش حل کند، و او را مورد قضاوت و مقایسه با دیگران قرار نمی‌دهند. این مطالعات در زمینه اهمیت فضای عاطفی خانواده و اثرات رفتار تربیتی اولیاء بر سازگاری تحصیلی و بر ایجاد عادات و خصوصیات مثبت رفتار کودکان و نوجوانان بسیاری از محققان را به لزوم تقویت پیوند بین اولیاء و مربیان و بهره‌گیری مدرسه از امکانات و توانایی‌های عظیم خانواده معتقد نموده است. یکی از پژوهشگران با ارائه نتایج یک همه‌پرسی در ایالات متحده آمریکا در مورد نظر معلمان در زمینه ارتباط با اولیاء نشان می‌دهد که ۹۰ درصد از معلمان در سطوح مختلف تحصیلی به سودمندی ارتباط بین خانه و مدرسه اعتقاد دارند و بر این عقیده‌اند که این تعامل در افزایش شناخت متقابل خانه و مدرسه، کشف علائق مشترک، تقویت امکانات و مهارت‌های تربیتی هر دو طرف مؤثر است^(۳) در همین زمینه نتایج تحقیقاتی در زمینه نقش تربیتی اولیاء بر این نکته تأکید دارد که راه حل بسیاری از مسائلی که امروز مدرسه با دانش‌آموزان دارد نمی‌تواند جز در کانون خانواده حل و فصل شود^(۴).

از طرف دیگر، پژوهشی در کشور کانادا در زمینه بررسی نظرات ۹۵۷ نفر از اولیاء در مورد رابطه با مدرسه به تمایل شدید اولیاء با همکاری با مدرسه اشاره دارد. بر اساس این تحقیق و تحقیقات مشابه دیگر، اکثر اولیاء علاقمندند آموزشی دریافت دارند تا بتوانند به‌طور مؤثری بر تکالیف درسی فرزندان خود و بر جریان تحصیل وی نظارت داشته باشند^(۵).

حال با قبول این امر که مدرسه و خانواده طالب و علاقمند به برقراری ارتباط با هم می‌باشند چگونه است که ارتباط بین خانه و مدرسه در بسیاری از موارد آنگونه که انتظار می‌رود پر ثمر نیست و مورد رضایت طرفین نمی‌باشد؟

نظرخواهی دو نفر از محققان از ۳۷۰۰ معلم دوره ابتدایی در مورد رابطه با اولیاء و اقداماتی که آنان برای جلب این همکاری انجام می‌دهند این نتیجه را به دست می‌دهد که با اینکه اکثریت گروه فوق مشارکت اولیاء را در مورد تحصیل فرزند خود عامل مهمی در موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌دانند، تنها ۹ درصد

از معلمان چنین مشارکتی را جلب می‌نمایند. این معلمان در پاسخ به این سوال که مشکل آنان در جلب همکاری اولیاء چیست پاسخ داده‌اند که با شیوه‌های مؤثر ارتباط با اولیاء آشنا نیستند^(۶).

پژوهشی در تهران در زمینه بررسی انتظارات اولیاء از مدرسه این نتیجه را به دست می‌دهد که با اینکه ۸۶ درصد از اولیاء مایلند از وضعیت تحصیلی فرزند خود، برنامه‌ها و روشهای آموزشی اطلاع پیدا کنند، اما اطلاعات دریافت شده از مدرسه را در زمینه‌های فوق ناکافی می‌بینند و مهمترین منبع اطلاعاتی آنان اطلاعات پراکنده شفاهی از افراد مختلف می‌باشد.

اولیاء ایرانی در پاسخ به این سوال که از چه راهی می‌توان همکاری خانه و مدرسه را تقویت نمود و مهمترین انتظار آنان از مدرسه چیست، در درجه اول به آموزش اولیاء و سپس به بهبود کیفیت ارتباطات در داخل مدرسه به خصوص برخورد کادر آموزشی با اولیاء دانش‌آموزان اشاره داشته‌اند^(۷).

موانع همکاری خانه و مدرسه: موانع عمده ارتباط اولیاء و مربیان را می‌توان به سه گروه تقسیم کرد:

۱. عوامل مربوط به معلم. در مورد معلمان می‌توان گفت که گاه برخوردهای نسنجیده و ناآگاهانه یا آگاهانه برخی از معلمان جرأت حضور در مدرسه را از اولیاء می‌گیرد. به طور مثال کمبود اعتماد بنفس که می‌تواند ناشی از عوامل مختلف منجمله کمبود تخصص حرفه‌ای باشد باعث می‌شود که بعضی از معلمان در مقابل اولیاء به خصوص اولیایی که دارای تحصیلاتی بالاتر از آنان می‌باشند حالت دفاعی به خود بگیرند و مراجعه اولیاء به مدرسه و نگرانی آنان در مورد وضعیت تحصیلی فرزندشان به عنوان تهدید، برای خود و زیر سوال قرار گرفتن روشها و اقدامات آموزشی خود تلقی نمایند.

از طرفی ممکن است برخی از معلمان به خصوص در مناطق محروم با داشتن پیشداوری منفی در مورد اولیاء بیسواد و مقصر دانستن خانواده در امر شکست تحصیلی دانش‌آموزان نتوانند رابطه ثمربخشی با اولیاء برقرار نمایند.

۲. عوامل مربوط به مدرسه. بسیاری از جلسات مدرسه برای اولیاء "در محیطی خشک

و رسمی با برنامه‌های مشابه و کسل کننده برگزار می‌شود. اولیاء معمولاً در تنظیم و تهیه محتوای برنامه‌ها نقشی ندارند و شنوندگان خاموشی محسوب می‌گردند که از آنان انتظار می‌رود برنامه را آنطور که برایشان تنظیم شده است دنبال کنند. محتوای برنامه‌ها در بسیاری از مواقع تناسبی با نیازها و انتظارات اولیاء که دارای فرهنگها و نگرشهای مختلف هستند ندارد.

از طرفی در این جلسات جای معلمان که صاحبخانه‌های اصلی هستند خالی است در حالیکه حضور آنان نه تنها ضروری است بلکه عاملی مهم در جلب اولیاء به مدرسه محسوب می‌گردد.

۳. عوامل مربوط به اولیاء. موانع ارتباطی خانه و مدرسه تنها به معلم و مدرسه محدود نمی‌شود. شرایط فرهنگی - اجتماعی برخی از اولیاء به خصوص تجربیات قبلی آنها از مدرسه می‌تواند خود مانعی در راه ایجاد ارتباطات ثمربخش گردد. بسیاری از اولیاء از طبقات اجتماعی محروم اطلاعات کافی در مورد مدرسه ندارند و از وضعیت تحصیلی و حقوق فرزندان خود با خبر نیستند. اینان مشکلات تحصیلی فرزندان خود را کمتر در ارتباط با شرایط سخت مادی، محدودیتهای فرهنگی و روشهای تربیتی خانواده می‌بینند و در اکثر موارد آنرا به کمبود استعداد و توانایی‌های فرزندان خود نسبت می‌دهند.

از طرفی تصویری که این قبیل اولیاء (که اکثراً مدرسه نرفته و یا نتوانسته‌اند دوره‌ای را به پایان برسانند) از مدرسه دارند همانگونه که مطالعات کشورهای دیگر نیز بر آن تأکید داشته است^(۸). تصویر مدرسه‌ای است که قضاوت و جریمه می‌کند و بنابراین کمتر حاضرند در چنین محیطی حضور یابند. به خصوص که مدرسه غالباً وقتی آنان را احضار می‌کند که فرزندان دچار مشکلات درسی یا انضباطی شده است. بدیهی است روشهای معمول تشکیل جلسات در مدارس برای این اولیاء که ذهنیت مثبتی از مدرسه ندارند موفقیت‌آمیز نمی‌باشد.

در مقابل این گروه اولیایی قرار دارند که با سطح بالایی تحصیلات و داشتن نگرشهای مثبت در زمینه همکاری با مدرسه طالب مشارکت و همکاری نزدیک با معلم و مسئولین مدرسه در جهت رشد و شکوفایی فرزند خود می‌باشند اما روشهای معمول و یکطرفه جلسات و محتوای برنامه‌ها مورد رضایت آنان نیست.

نیازها و انتظارات اولیاء

اولیاء دانش‌آموزان همانگونه که در جدول شماره یک نیز منعکس گشته است دارای نیازهای مشترکی می‌باشند اما به علت تفاوت در معلومات، طبقه اجتماعی و خصوصیات شخصیتی خود انتظارات گوناگونی از مدرسه دارند. به‌طور مثال همه اولیاء مایلند از حقوق کودکان در زمینه آموزش و پرورش، از خط‌مشی، برنامه‌ها و فعالیت‌های مدرسه و نحوه ارزشیابی آگاه گردند. بیشتر اولیاء انتظار دارند از توانایی‌ها، نقاط ضعف و پیشرفت‌های درسی فرزندان خود مطلع شوند، محیط تحصیلی و دوستان وی را بشناسند و با چگونگی ایجاد محیط مطلوب و مناسب برای انجام تکالیف درسی فرزندان خود آشنا شوند. تعدادی از اولیاء به علت کمبودها و مشکلات خاصی که با آن روبرویند به خدمات مشاوره‌ای و یا خدمات حمایتی مدرسه نیازمندند و تعداد محدودی از اولیاء نیز با داشتن توانایی‌های ویژه برای کمک به مدرسه و تشویق مشارکت سایر اولیاء در برنامه‌های مدرسه، نیاز به آموزش و راهنمایی در جهت پرورش استعداد‌های رهبری و اداره جلسات می‌باشند. در این زمینه، در کشور بلژیک برنامه آموزشی اولیاء در دانشگاه مونس هر سال تعدادی از والدین را به عنوان مربی اولیاء آموزش می‌دهد. این اولیاء در همکاری با معلم‌های کودکان و دبستان در تهیه و تنظیم برنامه‌های مفید برای سایر اولیاء شرکت می‌کنند. پژوهشی در امریکا ضمن تأکید بر اهمیت جلب اولیاء بر این واقعیت تأکید داشته است که بزرگترین موفقیت را در تقویت روابط خانه و مدرسه مادرانی به عهده داشته‌اند که چنین آموزشی را دریافت کرده‌اند. در جدول شماره یک به برخی از روش‌های پاسخگویی به نیازهای اولیاء اشاره شده است.

برخی از عوامل موفقیت برنامه‌های همکاری خانه و مدرسه

موفقیت برنامه‌های همکاری بین خانه و مدرسه به عوامل مختلفی وابسته است که مهمترین آن همانگونه که اشاره رفت، جلب مشارکت اولیاء برای مراسم و فعالیت‌های مختلف و نه فقط برای شرکت در انجمن اولیاء و مربیان است. به‌طور مثال اولیاء را می‌توان در فعالیت‌های متنوعی شرکت داد. مانند انجام کارهای

داوطلبانه، مشاهده فعالیت‌های معلم در کلاس، شرکت در سخنرانی، در جلسات عمومی، و در کمیته‌های مشورتی. طبیعتاً برنامه‌های مؤثر همکاری خانه و مدرسه برای سطوح مختلف تحصیلی متفاوت می‌باشد.

در دوره‌های پیش دبستانی برنامه‌هایی موفق است که مداومت داشته به تقویت مهارت‌های تربیتی اولیاء و حمایت از آنان پردازد. در این برنامه‌ها تعامل با اولیاء باید مستقیم و شخصی و اهداف فعالیتها برای اولیاء کاملاً مشخص باشد.

در دوره دبستان هدف از برنامه‌های همکاری اولیاء و مربیان تجهیز اولیاء به مهارت‌هایی است که آنان بتوانند با نظارت بر تکالیف و وظایف تحصیلی فرزندان خود به آنان در دروس پایه کمک کنند. در بین این برنامه‌ها می‌توان به طرحهایی اشاره کرد که به منظور کمک به تغییر رفتار دانش‌آموز از طریق هماهنگ کردن فعالیت‌های خانه و مدرسه تهیه شده است. این برنامه‌ها به نحوی تنظیم می‌گردد که پاسخگوی نیازهای خاص اولیاء و جامعه محلی باشد. به‌طور مثال در مناطق محروم که بخش عظیمی از اولیاء بیسوادند، جلسات اولیاء و مربیان باید به توضیح کامل هدفها و برنامه‌های آموزش و پرورش در مدرسه، معیارهای ارزشیابی دروس، مشکلات تحصیلی دانش‌آموزان و چگونگی کمک به پیشرفت درسی و بهبود رفتار آنان پردازد.

برنامه مؤثر همکاری اولیاء و مربیان در دوره راهنمایی و دبیرستان برنامه‌ای است که ضمن آشنا کردن اولیاء با انتظارات برنامه آموزشی مدرسه، به شناخت بیشتر اولیاء از مراحل و مشکلات دوران بلوغ و نوجوانی کمک نماید و مهارت‌های لازم را برای روبرویی با مسائل نوجوانان و کمک به رشد متعادل شخصیت آنان در اولیاء ایجاد کند.

نمونه‌هایی از برنامه‌های موفق همکاری خانه و مدرسه

برنامه‌هایی که در حال حاضر در مدارس کشورهای مختلف در جهت همکاری اولیاء و مربیان ارائه می‌گردد دارای اهداف مختلفی است. جدول شماره ۲ برخی از برنامه‌هایی که در این زمینه تهیه شده و فعالیت‌های مشخصی که در رابطه با اهداف برنامه‌ها می‌تواند انجام گیرد منعکس می‌نماید. همانطور که ملاحظه می‌شود،

برخی از این برنامه‌ها در جهت بهبود رابطه بین خانه و مدرسه است. در این برنامه‌ها اولیاء در تهیه و یا اجرای فعالیتهایی که تبادل اطلاعات بین خانه و مدرسه و رابطه بین این دو بنیاد تربیتی را تقویت می‌کند مشارکت دارند.

برنامه‌های دیگر در جهت حمایت مادی یا معنوی اولیاء از مدرسه و یا تحت عنوان آموزش اولیاء و به منظور تقویت توانایی و مهارت‌های آنان و شناخت بهتر اولیاء از مسائل تربیتی ترتیب می‌یابد.

به همین ترتیب مدرسه برای آموزش اولیاء در خانه برنامه‌ریزی می‌نماید. بعنوان مثال اولیاء می‌توانند از مرکز اسناد یا کتابخانه مدرسه کتاب به امانت بگیرند و یا در فعالیتهایی برای تقویت توانایی خواندن کودکان با راهنمایی معلمان طی بازدیدهایی که از خانه انجام می‌گیرد شرکت کنند.

از مهمترین برنامه‌های همکاری خانه و مدرسه مشارکت اولیاء در برنامه‌های آموزشی مدرسه و کمک به معلم کلاس است.

از برنامه‌های مؤثر دیگر تشکیل کمیته‌های داوطلبانه مشورتی از اولیاء می‌باشد. در این زمینه بر اساس نیازهای مدرسه جلسات مختلف گردهمایی از اولیاء تشکیل می‌شود. این اولیاء در زمینه مسائل مدرسه (اداری - آموزشی - مالی) نقش مشاور را ایفا می‌کنند. مشاوره اولیاء می‌تواند در امور مربوط به کلاس انجام گیرد و یا در سطح مدرسه و شرکت در کمیته‌های مشورتی مربوط به امور کلی مدرسه باشد. کمیته‌های اولیاء همانگونه که در ایالت کبک (کانادا) مرسوم است می‌توانند در مورد مسائل مهم آموزشی و تربیتی مدرسه به موازات مناطق آموزشی و در کنار آنان همکاری نمایند. کمیته‌های فوق هم‌چنین در زمینه فعالیتهای غیرآموزشی مانند امور فوق برنامه، ایجاد کتابخانه، آزمایشگاه، تشکیل نمایشگاه و جمع‌آوری وجوه برای اهداف خاص به مسئولین مدرسه کمک می‌نمایند.

از برنامه‌های موفق دیگر برای انتقال اطلاعات بین مدرسه و خانه استفاده از پیام ضبط شده تلفنی است. در این برنامه اولیاء می‌توانند بوسیله تلفن از پیام سه دقیقه‌ای معلم کلاس که قبلاً روی نوار ضبط شده در مورد موضوعاتی مانند تکالیف شب، امتحانات، فعالیتهای درسی و غیردرسی مطلع شوند.

این روش انتقال اطلاعات که آسان‌کننده تبادل بین خانه و مدرسه است شاید

فعلاً برای کشور ما میسر نباشد لیکن می توان از روشهای مشابه دیگر مانند سیستم دفتر یادداشت استفاده کرد و به طور روزانه یا هفتگی یادداشتهایی بین خانه و مدرسه مبادله نمود.

برنامه های تغییر رفتار

از برنامه های مفید دیگری که می توان برای اولیاء تنظیم نمود برنامه هایی در زمینه تغییر رفتار دانش آموزان می باشد. این برنامه ها که تحت عناوین مختلف با همکاری مشاوران و متخصصان در برخی از کشورها طرح و اجرا می گردد در اولیاء واکنشهای مناسب را در مقابل رفتار کودکان تقویت می نماید. در برخی از این برنامه ها اولیاء در طی جلسات متعدد و به کمک تمرینات عملی، فنون مشاهده رفتار، ارزشیابی و تحلیل رفتار کودکان و چگونگی تقویت و ضبط مهارتهای رفتاری یاد گرفته شده را فرا می گیرند^(۹).

در برنامه های تقویت رفتار نیز می توان از سیستم دفترچه یادداشت بعنوان وسیله ای برای تبادل بین خانه و مدرسه استفاده نمود. در این روش معلم به طور روزانه یا هفتگی گزارشی در مورد وضع درس و رفتار دانش آموز تهیه می کند که بوسیله دانش آموز در اختیار اولیاء قرار می گیرد. در برخی از این برنامه ها تقویت کننده هایی نیز پیش بینی شده است که شامل کوپن، کارت آفرین، یا اسباب بازیهای کوچک است. به طور مثال، اولیاء در مقابل رفتار مناسب فرزند خود به او کوپن می دهند و کودک با ارائه کوپن در مدرسه کارت آفرین، ماه و ستاره، اسباب بازی یا چیزهای دیگری دریافت می کند.

نتایج پژوهشها در مورد این روشها بر این امر دلالت دارد که این نوع تبادلات خانه و مدرسه به طور معنی داری در بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان و در کاهش مسائل رفتاری آنان مؤثر می باشد.

جدول شماره ۳ برخی از استراتژیهای مؤثر در تشویق مشارکت و همکاری خانه و مدرسه را منعکس می نماید. به طور خلاصه با توجه به بررسیهای انجام شده و در مقایسه با برنامه های متنوعی که در کشورهای مختلف در زمینه جلب همکاری اولیاء انجام می گیرد، این چنین فعالیتهای در مدارس کشور ما بسیار محدود است و

هنوز جایگاه واقعی خود را نیافته است.

برای تضمین آموزش و پرورش کودکان و رشد و شکوفایی شخصیت آنان لازم است که مدرسه با شناخت و تأیید ظرفیت عظیم تربیتی خانواده از توانایی‌های بالقوه والدین در تکمیل فعالیتهای آموزشی و تربیتی مدرسه استفاده کند و از طرف دیگر با توجه به اثرات مهم رفتار خانواده بر کودک برنامه‌هایی در مدرسه تنظیم گردد تا به اولیاء در شناخت رفتارهای تربیتی مطلوب و سازنده و کاربرد این رفتارها کمک کند.

ذکر این نکته نیز ضروری است که تهیه و اجرای برنامه‌های مؤثر همکاری با خانواده و جلب مشارکت اولیاء کار یکروز و دویروز نیست و قبل از هر چیز نیازمند تغییر نگرش مسئولین مدرسه و اولیاء در مورد اهمیت همکاری این دو نهاد تربیتی، شناخت دقیق نیازها و برنامه‌ریزی برای پاسخگویی به آنها می‌باشد.

با توجه به اثرات مهم مشارکت و همکاری اولیاء پیشنهادات زیر در جهت نزدیک‌تر شدن خانه و مدرسه ارائه می‌گردد: این پیشنهادات بر اساس تجربیات موفق برخی از کشورها و با توجه به مطالعات و تحقیقاتی است که در ایران در زمینه همکاری خانه و مدرسه انجام گرفته است.

۱. تشکیل جلسات بر اساس نیازها. با توجه به جدول شماره یک در مورد نیازهای اولیاء و نحوه برخورد با آن، برای جلب همکاری اولیاء لازم است جلساتی که در طی سال برای آنان ترتیب داده می‌شود نه به منظور رفع کمبودهای مالی مدرسه بلکه با توجه به نیازهای خاص اولیاء که می‌تواند در هر مدرسه متفاوت از مدرسه دیگر باشد ترتیب یابد. چنانچه جو حاکم در این جلسات جو قبول و پذیرش یکایک شرکت کنندگان باشد اولیاء احساس خواهند کرد وجودشان در جلسات لازم است و نقشی مؤثر در آموزش و پرورش فرزندان خود دارند.

۲. تشکیل جلسات توسط معلمان. بر اساس بررسی‌های انجام شده اولیاء از جلسات محدودتر و کم جمعیت‌تر که توسط معلم کلاس ترتیب می‌یابد استقبال بیشتری می‌نمایند. پیشنهاد می‌شود که دعوت‌کننده جلسات لزوماً مدیر مدرسه نباشد بلکه معلمان به مناسبت‌های مختلف والدین دانش‌آموزان کلاس خود را به مدرسه دعوت کنند. در این جلسات معلمان فرصتی خواهند یافت تا ضمن گفتگو

با اولیاء در زمینه مسائل خاص مربوط به کلاس با والدینی که کمتر در مدرسه ظاهر می شوند و با توجه به مشکلات فرزندانشان لازم است همکاری بیشتری با مدرسه داشته باشند به طرح مسائل مورد نیاز بپردازند یا برای ملاقات خصوصی و جلب همکاری آنان قرار بگذارند.

۳. آموزش مدیران و معلمان در زمینه ارتباط با خانواده. از آنجا که موفقیت جلسات اولیاء و مربیان در گرو مهارتها و توانایی های ارتباطی مجریان و اداره کنندگان این جلسات است پیشنهاد می گردد که مدیران، معلمان و همه کسانی که مسئولیت اداره این قبیل جلسات را به عهده دارند در مورد ارتباط با اولیاء تفاوت های فرهنگی اجتماعی آنان و چگونگی ارائه کمک های ضروری به اولیاء آموزشی جامع دریافت دارند. به طور مثال برخی از استراتژی هایی که در زمینه تشویق مشارکت و همکاری بین خانه و مدرسه، در جدول شماره ۳ منعکس شده است می تواند مورد توجه قرار گیرد.

مسئولیت برنامه ریزی برای آموزش مسئولین و معلمان مدارس را در زمینه ارتباط با اولیاء می توان از اداره کل آموزش ضمن خدمت انتظار داشت. ضمناً مراکز تربیت معلم می توانند نقش مهمی در آگاه ساختن دانشجو معلمان در زمینه ارتباط با اولیاء داشته باشند^(۱۰).

۴. انجام تحقیقات در مورد انجمن های اولیاء و مربیان. به منظور بررسی اثربخشی انجمن های مدارس و تلاش برای بهبود آن، پیشنهاد می گردد تحقیقات وسیعی از طرف انجمن اولیاء و مربیان وزارت آموزش و پرورش، دانشگاهها و سایر مؤسسات آموزش عالی در زمینه نحوه اداره جلسات، محتوای برنامه ها، ارزشیابی آن و آزمایش راهها و روشهای جدید اداره جلسات انجام گیرد تا مدیران بتوانند با تکیه بر تجربیات خود و بهره گیری از این نوع پژوهشها تحولی در انجمن های اولیاء و مربیان ایجاد نمایند^(۱۱).

۵. فضای مدرسه. لازمه از میان برداشتن مرز میان خانه و مدرسه فراهم نمودن محیطی است که اولیاء بتوانند آزادانه در ساعات مختلف بدون احساس مزاحمت به مدرسه رفت و آمد داشته باشند. معماری مدرسه و ترتیب فضاهای مختلف داخل ساختمان عامل مهمی در فراوانی مراجعه اولیاء به مدرسه است.

پیشنهاد می‌گردد به هنگام طراحی فضاهای آموزشی و در ترتیب دادن و تقسیم فضا برای فعالیتهای مختلف آموزشی و پرورشی مدرسه، فضاها و مکان‌های خاصی نیز برای پذیرش اولیاء در نظر گرفته شود تا اولیاء به هنگام مراجعه به مدرسه در محیطی که خصوصی بودن مراجعه آنان را تضمین نماید، بتوانند با معلم، مشاور یا مدیر مدرسه صحبت کنند یا در ساعاتی از روز بتوانند با حضور در این مکانها به انجام فعالیتهای برنامه‌ریزی شده همانگونه که در جدول شماره ۲ منعکس شده است در جهت تکمیل و تقویت آموزش و پرورش مدرسه بپردازند.

۶. مسئول رابطه با خانواده. از تجربیات مفید در زمینه بهبود رابطه با اولیاء که می‌توان در ایران به خصوص در مدارس پر جمعیت و پرمسأله اجرا نمود طرح میانجی یا واسطه خانه و مدرسه است.

میانجیگری مجموعه‌ای فعالیتهایی است که بوسیله افرادی بنام میانجی یا مسئول رابطه با خانواده انجام می‌گیرد. وظیفه میانجی که لازم است قبل از تصدی این پست آموزش جامعی دریافت کرده باشد این است که از یکطرف با تنظیم فعالیتهایی خاص اولیاء را به درک بهتر قوانین و انتظارات مدرسه و نظارت بیشتر بر تحصیل و رفتار فرزندانشان تشویق نماید و از طرف دیگر به معلمان در درک بهتر مسائل خانوادگی دانش‌آموزان و شناخت عمیقتر خصوصیات فرهنگی خانواده‌ها کمک کند. از وظایف دیگر میانجی که نقشی به مراتب وسیعتر از یک مشاور به عهده دارد این است که با بررسی مشکلات خاص هر دانش‌آموز ضمن تماس با معلمان مختلف، با خانواده و در صورت لزوم با تماس و جلب حمایت سازمانهای خارج از مدرسه (بنیادهای فرهنگی، مذهبی، درمانی، حقوقی و...) دانش‌آموزان را در رفع مشکلات مختلفی که مانع ادامه تحصیل ثمربخش و بهداشت و سلامت روانی آنان می‌گردد یاری نماید.

1. Pourtois, J. P., *Eduquer les parents*, Ed. Labor, 1987.
 2. Seginer, R., *Parent's Educational Expectations and children's Academic Achievements: A Litterature Review*, Merril Palmer Quarterly 29, 1-23, 1983.
 3. Moles, O., *Synthesis of Recent Researches on Parent Participation in children's education*, Educational Leadership, 40, no.2, 44-47, 1982.
 4. CCDE, 1981, in Pourtois, J. P., *Eduquer les parents*, Ed. Labor, 1987.
 5. St-Laurent et al, *Enquete sur la collaboration ecole-famille au Quebec*. Revue Canadienne de psycho-education, 1993.
 6. Becker, H. J. & Epstein, J. L., *Parent's Involvement: A survey of teacher practices*. The Elementary School Journal, 83, 85-102, 1993.
 ۷. تحقیق منتشر نشده در زمینه انتظارات اولیاء از مدرسه. آبان ۱۳۷۴. این تحقیق توسط زهرا بازرگان با حمایت انجمن اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران و با همکاری مسعود لواسانی و زهرا جعفری انجام گرفته است.
 8. Tedesco, E., *Des familles parlent de l'ecole*, Tournai, Casterman, E3, 1979.
 9. Hall, *Responsive Parenting*. Sharmee Mission, Ks: *Responsive Managment* (1981), in *Eduquer & Former*, Nars 1995, no. 1.
- یکی از مشهورترین برنامه‌ها در این زمینه برنامه‌ای است تحت عنوان RESPONSIVE PARENTINE که در دانشگاه کانزاس در سال ۱۹۸۱ طرح شد. و طی ۸ سال حدود ۳۰۰۰ نفر از اولیاء دانش‌آموزان را تحت پوشش قرار داده. برنامه موفق دیگر بنام WINNING است که در این برنامه به اولیاء مهارتهای کلی در زمینه کمک به تغییرات رفتار فرزندانشان آموزش داده می‌شود.
۱۰. در مرکز تربیت معلم دولتی شهر مونس (بلژیک) رابطه مدرسه با خانواده به عنوان سه واحد درسی (نظری و عملی) برنامه تربیت معلم محسوب می‌شود. رجوع شود به:
- Monnier, R., *Relasion ecole-famille*, Ed. Labor, 1987.
- Bazargan, Z., *Relation ecole-famille*, in, *Les classes de devoirs une solution au probleme de l'echec scolaire des enfants de milieux defavorises de Teheran?*, U.L.B. Bruxelles

1989.

۱۱. به مقاله زیر مراجعه شود:

زهرا بازرگان (حجازی) تحولی در روابط بین اولیاء و مربیان. نشریه انجمن اولیاء و مربیان به پیوند. شماره ۱۲۹۱ اردیبهشت ۱۳۶۶.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۱. نیازها و امکانات اولیاء و نحوه برخورد با آن

نیازها	روشهای پاسخگویی به نیازها
<p>۱. همه اولیاء</p> <p>آگاهی از حقوق کودکان برای برخورداری از آموزش و پرورش</p> <p>آگاهی از نحوه ارزشیابی، سیاست، خط مشی و اقدامات آموزشی و تربیتی مدرسه</p> <p>شناخت دقیق توانایی‌ها و نیازهای فرزندان خود</p>	<p>دعوت از اولیاء در روزها و ساعاتی خاص در ماه یا در هر ثلث</p> <p>برای صحبت و تبادل نظر با مسئولین مدرسه، تنظیم دفترچه راهنما برای اولیاء</p> <p>پیش‌بینی مصاحبه برای ثبت نام شاگردان، تنظیم ملاقات بین معلم و اولیاء، استفاده از پرسشنامه برای بررسی انتظارات اولیاء</p>
<p>۲. بیشتر اولیاء</p> <p>شناخت پیشرفت‌های فرزند خود، محیط تحصیلی، دوستان وی، کمک به نظارت بر انجام تکالیف مدرسه در خانه</p>	<p>استفاده از کتابچه، یادداشت، گزارش روزانه یا هفتگی برای خانواده ملاقات با معلم، تلفن، بازدید از خانه تشویق اولیاء به انجام کارهایی که می‌توانند با فرزندان خود در خانه انجام دهند.</p> <p>مشارکت اولیاء در فعالیت‌های داوطلبانه، انجام سخنرانی</p>
<p>۳. بعضی از اولیاء</p> <p>شناخت و تقویت مهارت‌ها و توانایی‌های خاص رهبری برای</p>	<p>شرکت فعال در جلسات اولیاء و مربیان، گروه‌های کار، انجام کار داوطلبانه، راهنمای شاگردان، جمع‌آوری وجوه و غیره</p>
<p>۴. تعداد محدودی از اولیاء</p> <p>خدمات مشاوره، آموزش فشرده، خدمات خدمات حمایتی</p>	<p>رجوع دادن اولیاء به سازمانهای تخصصی درمانی، انجام خدمات مشاوره‌ای فردی یا گروهی</p>

جدول ۲. برنامه‌های مشارکت و همکاری بین خانه و مدرسه

اهداف کلی	برنامه‌ها	فعالیت‌های شخصی
۱. بهبود روابط بین اولیاء و مربیان	اولیاء در تهیه و اجرای فعالیت‌هایی که تسهیل کننده تبادل اطلاعات و تقویت روابط مثبت بین خانه و مدرسه است مشارکت می‌نمایند.	بازدید متقابل، تخصیص محلی در مدرسه برای اولیاء، خط تلفنی مخصوص اولیاء، ارتباطات کتبی، دفترچه راهنمای مدرسه، آگهی در رزنامه، تشکیل مراسم ناهار یا شام در مدرسه، جلسات عمومی
۲. حمایت اولیاء از مدرسه	مشارکت اولیاء در زمینه خدمات مادی و در اختیارگزاردن وقت خود برای حمایت از فعالیت‌های مورد درخواست مدرسه	جمع‌آوری وجوه، کمک مستقیم (رنگ‌آمیزی، اهداء، هدایا، تعمیر وسایل و...)، همراهی شاگردان در گردشهای علمی، سخنرانی در مدرسه، آموزش هنر یا سرگرمی‌های خاص به دانش‌آموزان و ارائه برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی
۳. آموزش اولیاء	دعوت از اولیاء برای شرکت در جلسات آموزشی به منظور کمک به رشد مهارت‌های تربیتی و بهبود آگاهی اولیاء در زمینه تعلیم و تربیت.	ارائه کارگاه‌های آموزشی در زمینه‌های مورد نظر، تدریس در مورد چگونگی برخورد با امانت دادن کتب و مواد آموزشی
۴. آموزش در خانه	کمک‌های مدرسه به اولیاء در جهت ایفای مؤثر نقش تربیتی خود به عنوان پدر یا مادر	امانت کتب یا وسایل بازی، امکان استفاده از کتابخانه مدرسه، فعالیت‌های آموزشی در جهت تقویت توانایی خواندن دانش‌آموزان در تابستان
۵. آموزش در مدرسه	مشارکت مستقیم اولیاء در برنامه‌های آموزشی و پرورشی مدرسه و کمک به معلم کلاس	راهنمایی شاگردان، تدریس، مشارکت در برنامه‌ریزی درسی، تهیه مواد آموزشی
۶. کمیته مشورتی	تشکیل گروه‌های مشورتی از اولیاء در زمینه‌های مختلف بر اساس تخصص و تمایل اولیاء	گروه‌ها در مورد برنامه‌ها، مسائل و نیازهای مختلف مدرسه از نظر مادی، اداری، آموزشی و پرورشی مورد مشورت قرار می‌گیرند.

جدول ۳. استراتژی‌های مؤثر در تشویق مشارکت و همکاری بین خانه و مدرسه

هدف و روش	نوع استراتژی
<p>برای تقویت یادگیری دانش‌آموزان در درس خواندن معلم از اولیاء می‌خواهد که برای فرزند خود کتاب بخوانند و با در اوقاتی از روز به خواندن او گوش فرا دهند.</p> <p>معلم اولیاء را به کتابخانه مدرسه دعوت کرده کتب و مطالب مفید را به آنان معرفی و توصیه می‌نماید.</p>	<p>۱. استراتژی‌هایی که اولیاء را به خواندن و استفاده از کتب مختلف تشویق می‌نماید.</p>
<p>هدف، تقویت مهارت‌های کلامی شاگرد و مشارکت اولیاء در بهبود این توانایی است. در این روش اولیاء یاد می‌گیرند که چگونه با فرزندان خود در مورد وقایع روزمره صحبت و تبادل نظر نمایند.</p>	<p>۲. استراتژی‌هایی برای تشویق اولیاء به صحبت و تبادل نظر با فرزندان</p>
<p>هدف یاد دادن مهارت‌های راهنمایی و نظارت بر کار فرزندان می‌باشد. معلم در مورد برخی از دروس بازیها و فعالیت‌ها و نحوه سازمان دادن اوقات کودکان در خانه اولیاء را راهنمایی می‌کند.</p>	<p>۳. استراتژی‌هایی برای آموزش اولیاء در زمینه فعالیت‌هایی که می‌توان در خانه انجام داد.</p>
<p>معلم در هماهنگی با اولیاء و شاگرد مشخص می‌کند که بر اساس تلاش و کوشش شاگرد چه امتیازاتی به او تعلق می‌گیرد و از اولیاء می‌خواهد که نظارت و حمایت لازم را در تکالیف و مسئولیت‌های کودک داشته باشند.</p>	<p>۴. استراتژی‌هایی در زمینه قرار داد بین معلم و اولیاء</p>
<p>معلم اولیاء را با مواد آموزشی قابل دسترس که می‌تواند برای تقویت دروس آموخته شده در مدرسه به کار گرفته شود آشنا می‌کند.</p>	<p>۵. استراتژی‌هایی که مهارت‌های تدریس، کمک به کودک و نحوه ارزشیابی را در اولیاء تقویت می‌نماید.</p>
<p>اولیاء می‌توانند در کلاس حضور یافته جریان تدریس را مورد مشاهده قرار دهند و پرسشنامه‌هایی را در مورد ارزشیابی عملکرد و مشکلات فرزندان‌شان تکمیل نمایند.</p>	

شپوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی